

ДРУШТВЕНИ ОКВИР „ПРАВА СЛАБИЈЕГ“

Апстракт: *Израз „право слабијег“ аутор појмовно разматра у физичко-биолошком, социјално-психолошком, формално-правном и социолошко-правном значењу и утврђује њихова нормативна исходишта. У истраживању аутор полази од три методолошко-теоријска становишта: правно-социолошког метода, антропосолидаристичке теорије права и доктрине социјалних права са циљем утврђивања генерализација о факторима и околностима фактичке неједнакости и немоћи појединаца и група у остваривању својих људских права и слобода. Дихотомија јак–слаб увек се јавља у диференцираном друштву кога „прождиру“ природне и друштвене неједнакости и стање немоћи појединаца, а ако се то разликовање културно и идеолошки оправдава, онда се форматира посебна ауторитарна и патерналистичка свест која такво стање одржава. Аутор у раду разматра право слабијег у контексту нефункционалног права, посебно права земаља у транзицији. Право слабијег смештено је у оквир фактичких друштвених, културних, економских и политичких оквира у којима се оно ствара, примењује и остварује: „право слабијег“ од правног текста до друштвеног контекста. Правна заштита и правна сигурност „слабијег“ одређени су, пре свега, нормативно-правним капацитетом и фактичком извесношћу остваривања функције права у заштити слабијег. Претежне карактеристике друштва и стварне немогућности примене права утичу и на степен имплементације човекових права. Сиромашно и неразвијено друштво смештено у аномични друштвени амбијент представљају неповољан контекст за остваривање права слабијег.*

Кључне речи: *јак–слаб, моћ–немоћ, сила–право, друштвени контекст, друштвена свест, правда, солидарност.*

---

* slavisa@prafak.ni.ac.rs

1. Увод у право слабијег

Израз слабији се разматра као синоним на немоћ, немогућност, неједнак приступ праву и јавним добрима, док израз слабе групе користиће се синонимично за маргиналне групе, рањиве групе, осетљиве групе. Израз слаб, односно немоћан има неколико релевантних значења. Прво треба поћи од биолошког односно физиолошког значења, дакле у питању су лица слабијих телесних и психичких моћи чије порекло може бити генетско или стечено током живота. Инвалидност било да је органско-физиолошке или психичке природе јесте генератор немоћи посебно ако друштво односно држава нису обезбедили адекватну моралну, социјалну и егзистенцијалну заштиту. Материјални, морални и емоционални капацитет друштва је претпоставка и предуслов за остваривање њихових права. Ово значење није предмет овог рада, мада не умањује значај овог аспекта рањивости појединаца у друштву. Основни предмет овог рада је социјално, политичко и правно значење немоћи. Имајући у виду слојевитост предмета који се разматра, основно семантичко-значењско полазиште аутора је да је прикладнији израз немоћ него слабост, јер слабост више указује на физикално-медицинско значење, док немоћ, поред тог, имплицира обухватније социолошко, психолошко, политиколошко и правно значење и логички је ширег опсега.

Положај човека у историји чешће је био подређен, инфериоран, завистан, него слободан. Хегелова теза да свака нова епоха значи већи степен ослобођења човека, а модерна епоха највећи степен слободе више је применљива контекстуално, јер историјско наслеђе и реалност света не потврђују универзалност ове тезе у компаративном смислу. Могућности човека у данашњем свету зависе колико од укупне развијености толико од друштвеног контекста и материјалних и културних стандарда живота.

Друштвене околности могу имати позитивне односно негативне импликације на остваривање права и слобода човека и грађанина, па према томе, и на право слабијег. Имајући у виду чињеницу да је право у транзиционим друштвима нефункционално, поставља се питање који су то фактори и чиниоци који обеснажују социјални положај човека и чине га зависним од институционалних околности.

Како ће и колико право бити у функцији слабијег ако је и оно, дакле право, немоћно, да не кажем слабо, у односу на моћ (политичку, економску), ако је остваривање права и слобода условљено политичком моћи, а сваки однос зависности увек значи немоћ права и моћ не-права. Парадокс савременог права се изражава у претежној инконгруенцији између норме и стварности: колико год да се осваја простор заштите човекових права,

толико се с друге стране показује човекова несигурност и зависност у односу на моћне структуре и актере друштва.

Још је Тразимах, лик у Платоновој држави, говорио да право није ништа друго до предност, односно право јачег (Платон, 2013: 121). И ова тврдња има емпиријска упоришта током историје људских друштава укључујући и модерне токове: колико год да је право по нормативном постулату настојало да заштити слабијег, увек је моћ настојала да рационализује и оправда немоћ појединца. Увек се немоћ оправдавала „моћном руком“ јачег. Жан Жак Русо је рекао да „најјачи никад није довољно јак ако моћ не претвори у право а покоравање у дужност“ (Русо, 1993:13). Ако ову тезу окренемо и инвертујемо, онда тврдимо да најслабији никада не би био толико слаб да се није добровољно покоравао моћи и да свој друштвени положај није учинио поданичким. Сам осећај немоћи се рационализовао негативном пројекцијом појединаца да нешто не може постићи или бити.

Теорије друштвеног уговора и контрактуалистичка доктрина права, стање немоћи и слабости сместили су у природно, предграђанско, преддржавно, предполитичко, неуређено стање друштва. Природно стање и из њега произашло природно право допушта да имовина слабијег и немоћнијег треба да припадне јачем, док је природом дата слобода осујећена силом јачег. Праведно је да јачи има више од слабијег. Стога је и функција стварања друштва и правног поретка да превазиђе природно стање, а грађанско или друштвено стање треба да обезбеди правну заштиту и сигурност слабијем. Обнову класичног контрактуализма налазимо код Џона Ролса и његове неоконтрактуалистичке, либерално-егалитарне теорије правде (Глинтић, 1995: 19). Основе уређења друштва Ролс налази у два суштинска принципа. Први је принцип једнаких могућности који се састоји у томе да сваки појединац треба да има једнако право на што обухватнији систем једнаких слобода, који су сагласни са системом слобода других.

Други принцип је принцип разлике који се састоји у томе да нужне и неопходне неједнакости у друштву треба да буду лимитиране постојањем једнаких непристрасних могућности и да такве продуктивне неједнакости буду корисне члановима друштва који су у најнеповољнијем положају (Ролс, 1989: 70–71). У контексту наших разматрања, нарочити значај има други принцип који треба да обезбеди што правичнију дистрибуцију добара и вредности у корист најлошије стојећих слојева друштва, да створи „највиши могући минимум“, или „*maximin*“ онима са најмањим изгледима у друштву. Значај другог Ролсовог принципа правде састоји се у томе што он коригује социјално-економске неједнакости и поставља доњу границу егзистенцијалног достојанства човека и грађанина.

2. Генерисање права слабијег

Једна од доминантних карактеристика не само нашег већ и глобалног друштва јесте све већа зависност човека од ауторитета, институција, тржишта, политике, околности. А што је већа зависност то је мања слобода и сигурност човека, а немоћ укореењенија и извеснија. Посебно економска и духовна зависност умањује аутономију и независност човека у стихији савремености. Са друге стране, имајући у виду цивилизацијску потенцију права, али и освојен протективни легални простор, налазимо становиту инверзију: уместо да буде у функцији слабијег, право је претежно или учестало у функцији јачег односно моћнијег.

Генерисање права слабијег се разматра из четири контекста: правног, друштвеног, политичког и међународног. Правно генерисана немоћ посматра се са становишта нормативне генерисаности када сама норма производи немоћ појединаца. Ова врста одређености ствара се на два начина, са једне стране као инструментална моћ права, и са друге стране као проблем примене већ освојеног нормативног простора права када је писана норма чак и на страни слабијег, али се таква норма не имплементира односно селективно примењује или не примењује. Право слабијег и недоступност правди генерисана је такође законским редукацијама уставног оквира који се често селективно имплементира и тумачи у складу са интересима моћних група. Битна карактеристика нашег права је проблем тумачења, а посебно имплементације норме, при чему се мисли на нефункционалност и неефикасност нарочито правосудног система.

Друштвено генерисана немоћ појединца подразумева правно-социолошко утврђивање базичних својстава друштва у коме право функционише. Дихотомија јак–слаб увек се јавља у диференцираном друштву кога „раздиру“ природне и друштвене неједнакости (Хараламбос, 2002: 25) и егзистенцијално стање немоћи појединаца, а ако се постојеће разликовање културно и идеолошки оправдава, онда се формира посебна ауторитарна и патерналистичка свест која такво стање одржава и протезира. Данас су базични односи у друштву, без обзира на национални или међународни оквир, односи моћи. Вертикална структура друштва увек генерише над-моћ и не-моћ. Дакле, то је објективна задатост и датост која је и инспирисала конституционалну доктрину о ограничењу моћи. Колико год да је право успело да ограничи моћ, са друге стране моћ је увек налазила начине не само да заобиђе право, већ и да га потчини себи. Емпиријски су јасно видљиве релације: немоћ мањине у односу на већину, немоћ радника у односу на власника, грађанина у односу на власт, слабији у односу на јачи пол, немоћ већине у односу на моћну мањину.

Друштвене неједнакости, друштвено раслојавање, (посебно економске неједнакости и раслојавање) неједнаке могућности за приступ правди и правосуђу стварају осећај немоћи појединаца и група (Поповић, 1974: 38). Дакле, лимитирајући фактор нису само објективне околности већ и субјективно схватање и доживљај тих околности. Друштвене предрасуде и традиционални ауторитарни менталитет генеришу схватања да је човек немоћан у стихији друштвеног процеса. Сиromаштво и економска стагнација генерише и друштвени положај односно материјални статус. Правно и друштвено нерегулисан простор стицања материјалних добара као и изразито неједнака дистрибуција материјалних добара у друштву увек има за последицу егзистенцијално-социјалну немоћ.

Колико су права слабијег генерисана самом структуром друштва и политике толико су и резултат субјективних осећаја немоћи који се посебно манифестује као пасивизам и повлачење уместо активности. Овај пасивизам и отуђење од права резултат је великог раскорака између очекивања од права, с једне стране, и стварног постигнућа права у функцији слабијег са друге стране.

Право слабијег треба посматрати и истраживати у контексту нефункционалног права, посебно права земаља у транзицији, наравно и нашег. Право слабијег смештено је у оквир фактичких друштвених, културних, економских и политичких оквира у којима се оно ствара, примењује и остварује: „право слабијег“ не треба проучавати само у оквиру правног текста већ, пре свега, у оквиру друштвеног контекста. Правна заштита и правна сигурност „слабијег“ одређени су, такође, нормативно-правним капацитетом и фактичком извесношћу остваривања функције права у заштити слабијег. Претежне карактеристике друштва и стварне немогућности примене права утичу и на степен имплементације човекових права. Сиromашно и неразвијено друштво смештено у аномични друштвених амбијент представљају неповољан контекст за остваривање права слабијег.

Транзициони услови практиковања права слабијег су изузетно неповољни. Свака транзиција, а посебно је то изоштрено у нашим условима, има више губитника него добитника. Креатори политике и права нису превидели далекосежне социјално-правне последице приватизације, а доминантна неолиберална доктрина која све више постаје нормативно-правна константа, не иде у прилог остваривању социјално-економских права, посебно права радника у односу на права послодаваца. То је владајућа идеологија која нужно генерише неједнакости и немоћ појединаца. Економска и материјална зависност чини човека немоћним и слабим у друштву конкуренције, и доминације капитал-односа.

Традиционалистичка (за)датост друштва нарочито је генерисана кроз ауторитарни менталитет друштва и пасивну реактивну патримонијалност друштва. Традиционалистичка задатост немоћи појединаца и група нарочито је изражена у нашој прелазној правној култури. Ауторитарно право или ауторитарни карактер права је посебно изражен у посткомунистичким друштвима, али је посебно карактеристичан и за међународно право, а огледа се у преваљенцији аутократске политичке самовоље у односу на право. Ауторитарно право је супротно конституционалној доктрини и представља изразиту зависност права посебно правосудног система у односу на политичку и економску моћ. Реактивна, пасивна патримонијалност изражена је као осећај зависности и сигурности у односу на традиционални ирационални ауторитет. И ауторитарност и патримонијалност претпостављају неједнак однос између објекта и носиоца ауторитета и нужно условљавају однос немоћи и слабости. Обе црте друштвеног и политичког менталитета у нашој традицији имају колико диспозитивни, релативно трајни карактер, толико и ситуациони односно контекстуални; колико су релативно трајна константа код претежног дела популације толико су и ситуационог карактера код еманципованог грађанства које притискају околности опште кризе.

3. Демократски оквир права слабијег

Демократија се или идеализује до митотворства или се оспорава до политичког и културног ниҳилизма. И једна и друга предрасуда доводи до негативних консеквенција. Идеализација доводи до разочарања и дисолуција, а негација до учвршћивања антидемократских форми и садржаја политике.

Демократија се од непосредне и ексклузивне атинске демократије трансформисала у репрезентативну, инклузивну демократију која се своди на владавину од народа изабране репрезентативне мањине, која треба да влада у интересу већине. Изабрана мањина може бити мање или више репрезентативна, мање или више респонзивна и одговорна, мање или више отуђена од друштва, мање или више компетентна односно способна да влада и управља друштвеним интересима. Слабости или недостаци у функционисању демократије могу подстаћи диференцију друштва на слабе и јаке, моћне и немоћне и на тај начин системски генерисати неједнак приступ праву и правди.

Демократија треба да буде основни друштвени и нормативни оквир за остваривање права човека и грађанина. Она обезбеђује да се изједначавањем грађанског статуса и једнаким могућностима за све, обезбеди да право

слабијег буде гарантовано и заштићено. Стога, ваља указати на неке противречности и парадоксе демократије који обеснажују остваривање права и слобода човека и грађанина. Генерисање немоћи појединаца и група свакако произилази из контекста противречне демократске праксе, па ћемо, стога, указати на најзначајније парадоксе и напетости унутар демократског процеса које на посредан или непосредан начин утичу на смањену делотворност правног система.

Грађанско друштво, у којој је примарна фигура грађанин, остварује примарну функцију својим утицајем на политичку власт и центре политичког одлучивања. Грађанско друштво, политички организовано, представља активни потенцијал политичког друштва у целини. Још двадесети век је означен као век „партиципативне револуције“. Политика постаје масовна појава са мноштвом субјеката, актера, организација. Опште право гласа, улазак маса у политику, слобода политичког и друштвеног деловања, допринели су афирмацији и значају политичке партиципације. Политичка инклузија је битна одредница савременог друштва. За разлику од ранијих епоха у којима нису сви имали политичка права и слободе (пример: антика и средњи век), данас не само што су сви укључени у политику на овај и онај начин, него се политизује читаво друштво.

Без обзира што је партиципативни потенцијал појединца и друштва највише био функционалан средином, односно у другој половини двадесетог века, значај грађанинове партиципације данас све више опада. Тиме долазимо до првог парадокса демократије: грађанска партиципација све више постаје апстрактна форма. Овде имамо обрнуту сразмерност: што је већа партиципативна инклузија грађана у политички и изборни процес то је мањи стварни делотворни утицај грађана. Оно што је услов без кога демократија не може опстајати, крајње је маргинализовано, јер је грађанско друштво постало управљано, обликовано, манипулисано као објект политичке владавине. Уместо да грађанско друштво делује на политичку власт, политичка власт делотворно обликује грађанско друштво бирача. Уместо да демократска владавина остварује вољу већине, она се претворила у промоцију интереса мањине. Ова становита инверзија политичких топоса демократије (воља народа и власт) доводи до тога да воља народа, манипулативно обликована, није њена становита воља, а представничке институције више не представљају интересне преференције народа него парцијалне интересе посебних група и лобија.

Из овога произилази да демократија често генерише како *немоћ већине* тако и *немоћ мањине*. Уколико је демократска већина која учествује у политичком животу дифузна, аструктурална, пасивна, некритичка, без

реалне могућности утицаја на власт, обликована и манипулисана, она доиста представља немоћну већину која нема снагу и потенцијал да утиче на политику и право државе. Колико већина може да буде немоћна у односу на владајућу мањину, што свакако звучи парадоксално, толико с друге стране и мањине могу бити слабе, обесправљене и немоћне, укључујући ту и појединца. Немоћ мањине може се изразити како у односу на већину тако и у односу на отуђену власт већине. Ради се о толико познатом и препознатљивом феномену „тираније већине“, односно аутократије изабране мањине која не обезбеђује заштитне механизма права мањина, не само политичких и идеолошких мањина већ и мањина у етничком, економском и другом смислу.

Други парадокс демократије се изражава у (не)могућности односно неопходности имунизације демократије у односу на друге и супротне политичке облике и садржаје односно њена рањивост у односу на аутократске упливе. То можемо назвати аутократском елитизацијом демократије. Њена пропустљивост аутократским, елитистичким и економскопрофитим упливима урушава њене елементарне темеље. Без обзира на то што данас нема чистих политичких облика и без обзира на то што су данашњи политички системи мешовитог карактера, и у идеолошком и формативно-политичком смислу, тендеције учестале и превалентне аутократизације, корумпирања и плутократизације демократије урушавају њену фундаменталну суштину. Антидемократски процеси постају све више садржај формалне демократске процедуре. Демократија све више губи идентитет у најезди и бујању другачијих политичких идентитета и интереса. Њена персистенција зависи од тога колико је она способна да се саморепродукује и остане самосталан ентитет у односу на другачије политичке облике и садржаје.

Трећи парадокс демократије је онај кога је установио Ентони Гиденс, који се изражава с једне стране као ширење демократије у целом свету, а са друге стране у друштвима са значајном демократском традицијом постоји велико разочарење у демократске процесе, односно индиференција или незадовољство у односу на политички систем (Гиденс, 2005:95). Наиме, данас је широко распрострањена вера у демократију, њене вредности, идеје, њену компаративну предност у односу на аутократске методе владања на једној страни, и опадање поверења у политичке институције и носиоце институционалних улога, политичке ауторитете власти на другој. Раскорак између нормативног демократизма и политичког реализма изражава се у раскораку између вере у демократију као поредак, и незадовољства њеним функционисањем, односно њеном делотворношћу. На искуственој равни, криза демократије се све више изражава као неповерење у демократски

изабране елите које носе институционалне улоге. Неефикасна држава, „лења“ и нестручна администрација и бирократска самовоља није повољан оквир остваривање права појединаца и група. Ако се, поред тога, имају у виду услови у којима не постоји функционалан, независан и самосталан правосудни систем, онда је простор остваривања права још више сужен. Дакле, нефункционална демократија имплицира проблеме у и функционалности права, јер делотворно право је показатељ демократског карактера државе и друштва.

Четврта напетост или парадокс демократије је несразмера између два основна елемента демократије: либералног и социјалног; дакле, између принципа слободе и принципа једнакости (Матић, 2002: 182-3). Либерализам и социјал-демократизам две доминантне идеологије које се све више налазе у процесу конвергенције. Као нужна корекција и надградња „либералног концепта слободе“ јавља се начело (социјалне) једнакости као изједначавања људи у степену слободе. На тај начин конституише се целовито начело: слобода једнаког грађанског статуса односно једнаке или приближно једнаке могућности и услови за практиковање права и слобода. Приближавањем и сусретом слободе и социјалне једнакости ствара се базични модел политичке правде.

Јавни поредак права и слобода подразумева одговарајући однос слободе и једнакости. Ако је једнакост претежна и јача, нарочито ако је екстремно фаворизирана, онда се ограничава и упрошћава слобода, подстичу колективистичке или тоталитарне претензије, спутава креативност, критичност и могућност избора. Са друге стране, слобода без једнакости ставара атомизацију, анархију, неодговорност, неједнакост и правну несигурност. Непродуктивно је прокламовати или гарантовати слободу у условима створених социјалних разлика. Ни једнакост нема смисла ако су инструментима политичке моћи спутани слобода избора и аутономија воље.

Захтеви за једнакошћу јачају разне врсте ограничења у лику патерналистичке државе, постављају границу слободи, производе униформност и доводе у питање саму легитимност зајенице. Прекомерна афирмација слободе продубљује неједнакости и ствара друштво привилегованих. Комбинација начела либералне демократије и активне партиципације често је императив за излаз из ове неравнотеже. Освојена права на једнаку слободу морају бити заштићена да би демократски процес био делотворан, а власт легитимна. Афирмација демократског принципа значи слободу у умереној једнакости и одговорности. Још је Кант говорио о оној врсти политичког уређења које „допушта највећу могућу слободу сагласно

закону по коме се слобода сваког појединца може помирити са слободом свих других” (Сартори, 2001: 194).

Социјална права и слободе обезбеђују материјалну егзистенцију човека и заштиту од „ризика и неправди слободе“. Стихија транзиционог друштвено-економског процеса која је створила неизвесност и несигурност, утицала је да људи жртвују слободу зарад социјално-економске сигурности. Овакво опредељење људи формира и систем очекивања од државе. Тако је социјална и економска политика постала основна стратегијска функција савремене државе, а политичко поверење грађана условљено је остваривањем ове функције. Политичка и правна делатност државне политичке власти усмерена је на стварање и примену тзв. социјалних програма као скупа норми социјалног законодавства или кроз конкретне мере и активности којима се интервенише у сферу базичних друштвених односа са циљем да се створи лично, економско и културно добро и неопходни стандард грађана.

Несразмера између ова два елемента у корист либералног, слаби социјални супстрат демократије, односно продукује социјално-економске неједнакости. Тржишни изазов демократији може продуковати негативне импликације, а посебно плутократизацију друштва, незапосленост, ниске плате, што ствара неједнакости, а тиме и поларизацију друштва три трупе: моћне групе, групе средњег слоја и сиромашне, слабе, рањиве, осетљиве групе. Неједнакост и сиромаштво су основни детерминишући генератор слабости и немоћи човека у транзиционом друштву.

4. Глобална одређеност права слабијег

Рецепција либералног модела демократије у процесу транзиције од комунизма ка капитализму није уважила наведене слабости и недостатке демократије у земљама узорима, односно либерални модел демократије није схваћен и практикован контекстуално и саобразно карактеристикама конкретних друштава. Догматска унификација политике у транзиционим земљама није пошла од саме кризе либералне демократије у земљама њеног порекла.

Не само карактеристике друштва и политичког уређења већ и међународни односи и констелација моћи битно одређују природу правног система и његовог функционисања. Посматрано са становишта међународног и геостратешког структурирања, јасно се диференцирају моћне и немоћне, јаке и слабе, богате и сиромашне државе, централни и периферни народи и цивилизације. Међународни политички и економски положај држава и народа одређује и њихову моћ.

Процеси глобализације све више генеришу унутрашња уређења држава и друштава. Глобализација мења наше животе. Глобализација доноси демографску, културну и тржишну мобилност по природи ствари. Све ређе умиремо тамо где смо рођени. Процес искорењивања човека из своје локалне и сродничне околине је евидентан јер човек губи своје природно везивно ткиво и све више се осећа „без корена”. Народ, групе, примарне заједнице су постале аморфтни агрегати и нису више органске целине који су етничари обоготворили. Све мање су примарне групе важне, људи су постали атомизовани, неповезани, флукутирајући. Такво друштво је масовно и мобилно и њиме се лако манипулише.

Глобализам уништава националне културе, смањује управљачки капацитет националне државе, увећава неједнакост у савременом свету. Техничко-технолошка и економска супериорност дели свет на сиромашне и богате, победнике и губитнике, јаке и слабе, на богато и развијено језгро које напредује и већинску периферију која остаје подређена глобалном космополитском тржишту капитала и моћи. Растућа и деструктивна неједнакост је највећи проблем са којим се суочава човечанство, генеришући различите видове неправде, урушавања достојанства појединаца, група и народа и претежира историјску и традиционалну задатост немоћи и зависности човека.

5. Закључак

Право слабијег је доминантно генерисано традиционалним, друштвеним, политичким, правним и глобалним околностима: традиционалним навикама и предрасудама, претежним карактеристикама друштва и заједнице, антиномијама демократског политичког уређења, правно регулативним редуцијама базичних правних норми и глобалним констелацијама моћи и утицаја. Није довољна само легална правна заштита, већ стварање уједначених могућности развоја личности, образовања, запошљавања и културног уздицања човека. Правна норма је функционална, ефикасна тек ако постоје повољне и неопходне подржавајуће околности за њену примену. Стандард једнаких могућности појединаца, група и друштва у целини представља потребан услов за практиковање људских права и слобода.

Објашњење и разумевање друштвеног и теоријског оквира права слабијег представља уводни и претходни истраживачки напор како би се на свеобухватан и правичан начин нормирала стварност неједнаких могућности.

Литература

- Годенс, Е. (2005). *Одбегли свет*, Београд: Стубови културе
- Глинтић, Т. (1995). *Правда, слобода, једнакост*. Београд: ФДС
- Матић, М. (2002). *Либерализам, популизам и демократија*. Београд: Службени лист Србије
- Платон, (2002). *Држава*. Београд: БИГЗ
- Поповић, М. (1974). *Проблеми друштвене структуре*. Београд: БИГЗ
- Русо, (1993). *Друштвени уговор*. Београд: Филип Випњић
- Ролс, Џ. (1989). *Теорија правде*. Подгорица: ЦИД
- Сартори, Ђ. (2001). *Демократија – шта је то?* Подгорица: ЦИД
- Naralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija. Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing

Slaviša Kovačević, PhD.

*Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš*

THE SOCIAL FRAMEWORK FOR THE RIGHT OF THE WEAKER PARTY

Summary

Conceptually speaking, the term “the right of the weaker party” may be interpreted from the aspect of its physical/biological, socio-psychological, legal and sociological significance, on the basis of which we may determine the normative effects of these diverse approaches. This study is based on three methodological and theoretical standpoints: the socio-legal research method applied in the sociology of law, the legal theories based on the anthropological concept of solidarity, and the doctrine of social rights. On these grounds, the author aims to establish the general factors and circumstances of inequality and powerlessness of disadvantaged individuals and social groups to exercise their human rights and freedoms. The dichotomy between the strong (powerful) and the weak (powerless) is necessarily most prominent in a differentiated society which is “consumed” by diverse natural/physical and social inequalities and burdened by a sense of helplessness and desperation. Moreover, if such a distinction is culturally and ideologically justified, it gives rise to a special

authoritarian and paternalistic perception of social reality which keeps such a state of affairs alive.

The author discusses the right of the weaker party in the context of a dysfunctional normative framework, characteristic of transition countries. The right of the weaker party is placed within the framework of de facto social, cultural, economic and political circumstances where it is created, applied and exercised; thus, the right of the weaker party moves from the legal text to the social context. The legal protection and legal certainty of the “weaker party” are primarily defined by the normative capacity and de facto certainty in ensuring the protection of the weaker party. The predominant characteristics of the specific society and the actual unfeasibility of applying the normative framework have an ultimate impact on the degree of implementation of human rights. A poor and underdeveloped society, placed in an anomic social environment, is an unfavorable context for exercising the right of the weaker party.

Key words: *the strong vs. the weak; powerful vs. powerless; force vs. rule of law; social context; social perception; justice; solidarity.*

